

צדקה אחר חצות היום

בעניין מתן צדקה לאחר חצות היום, וכן בלילה, עוסק ה**נתיבי-עם** בשני סימנים:

בסימן צ"ב כתב: "ע"פ האריז"ל צריך לתת ג' פרוטות כשאומר "ואתה מושל בכל"... וזהו דוקא בתפילת שחרית אבל בערבית לא נותנים צדקה, ואפילו בתפילת מנחה אזהרה שמענו שלא לתת, וכמו שכתב גאון עוזנו מרן החיד"א ב'חיים שאל' ח"ב סי' כה, דנמנעים לתת צדקה מאחר חצות היום. וככה נוהגים בבית אל שלא נותנים לשמש לאסוף צדקה במנחה".

לעומת זאת, בסימן רל"ב כותב דברים לכאורה סותרים: "ובתפילת מנחה האר"י נהג לתת ג' פרוטות קודם התפילה (שער הכוונות) והגם שאזהרה שמענו לתת צדקה אך ורק בבוקר עד חצות, שבליילה שולטים הדינים, ברם בשעת התפילה נחוץ לתת, אולם בתפילת ערבית יזהר שלא לתת, כמו שכתב ה'ברכי יוסף' (של הרב חיד"א) בריש סי' רל"ה".

נראה מה כותב הרב חיד"א בברכי יוסף הנ"ל: "בערבית זמן דין גמור ולכן אז אינו זמן לתת צדקה וכן כתבו גורי האר"י".

וזה מה שכתב גדול תלמידי האר"י, ר' חיים ויטאל (שער הכוונות דרושי תפילת ערבית דרוש א'):
"בענין הצדקה אין צורך לתת קודם תפילת ערבית כמו בשחרית יען שעתה הוא זמן דינים קשים".

חזרה לברכי יוסף - שם בהמשך דבריו הוא מביא את דעת מהר"י צמח שכתב שההסתייגות מנתינת צדקה בערבית היא רק מסיבת הטעם לנתינת צדקה בשחרית ובמנחה (שהיא מטעם: "אני בצדק אחזה פניך", שלפני שבאים לתפילה יש לתת צדקה), אבל הצדקה בכל עת מועילה, רק שהתיקונים שהיא עושה אינם שווים בכל הזמנים, ולכן אפשר לתת צדקה גם בלילה. והביא ראיה לזה ממה שמסופר בירושלמי (שקלים פ"ה הלכה ד') על ר' חננאל בר פפא שהלך בלילה לחלק צדקה ופגע בו שר-הרוחות, סוג של מזיק רוחני, ושאל את ר' חננאל: אתה לא חושש לתת צדקה בלילה? הרי כתוב "לא תסיג גבול רעך" וזמן המזיקים הוא בלילה? ענה לו ר' חננאל שלא חושש מפני שכתוב "מתן בסתר יכפה אף" ("אף" - שם של מזיק ומתן צדקה בסתר בכחה להכניע המזיקים). וכששמע זאת אותו מזיק, ברח לו משם.
הרי שעם היות הלילה זמן מזיקים ודינים, הצדקה בכל זאת מועילה להגן מפניהם.

והג' רבי אלעזר ממונקאטש בספרו "דברי תורה" (ח"א סי' קיז) מביא את דברי הברכי-יוסף הנ"ל ומחלק: "אמנם נראה שזהו רק במצוה שאינה עוברת כגון שנותן לכיס של צדקה (קופת צדקה), אבל אם נזדמן לו עני, אינו פטור מלתת צדקה, שאיך יהיה סלקא דעתך לומר שבליילה יעבור על לאו ד"לא תקפוץ את ירך" וכו'. והכי דייק לשון שער הכוונות שכתב ש'אין צורך' לתת צדקה בערבית כמו בשחרית. ולכן אם יבוא לפנינו עני בלילה בודאי שצריך לתת לו מיד".

וביביע אומר (ט, יורה דעה טו) לגר"ע יוסף זצ"ל לא חשש לכל זה וכתב ש"פעמים רבות שנזדמן לנו להתרים את הקהל בסוף שיעור תורה שמתקיים בלילה, ולא היינו דוחים הדבר כלל..." ומסכם ש"לעולם אין שום קפידיא לתת צדקה בלילה, ויכול לתת להדיא מעות לקופה של צדקה".

נסכם:

א. צדקה מועילה בכל עת. גם ביום וגם בלילה.

ב. אם נזדמן לתת צדקה לעני, אחר חצות היום או בלילה, מצוה לתת לו ברוחב לב ואין לחוש כלל לענייני מזיקים וכד' וכמעשה ר' חננאל שהלך לתת צדקה בסתר, ומן הסתם לא הלך לשלשל מטבעות לקופת צדקה אלא לתת לעניים ממש. ומעולם לא שמענו שגדולי ישראל נמנעו מכך, ואדרבא מר סבא זצ"ל עצמו יוכיח מהאי עובדא שנקרתה לו בימי חרפו, בערב פסח אחר חצות היום, כשנתקל בשוטר ערבי אוסר איש עברי על

שלא פדה חובותיו בזמן, **וסבא זצ"ל** התאמץ לאסוף כסף מבעלי החנויות כדי לשחררו ואכן הצליח בידו, ומצוות פדיון שבויים - אין לך צדקה גדולה מזו. ועוד הוסיף לו **סבא זצ"ל** כהנה וכהנה כסף די מחסורו אשר יחסר לו לחג הקרב ובא.

על כן, כשיודעים שהצדקה נצרכת לעני באותו הזמן, אין לחוש לענייני נסתר, ואל ישוב דך נכלם.

ג. כל המדובר פה הוא על מתן מטבעות צדקה קודם התפילה כאשר ברור הדבר שהכסף ינתן לנזקקים **לאחר זמן**, שבתפילת שחרית ראוי ונכון לתת, ובמנחה - יש שנוהגים כדברי **האר"י** שנהג לתת קודם מנחה ויש שנמנעים כדברי **הרב חיד"א**, ובערבית היכא דאפשר יש לחוש לדברי המקובלים שאוסרים ובכל מקרה לכולי עלמא איסור גמור אין כאן, וכדקדוק ה**נתיבי-עם** - **"אזהרה שמענו"** או כדברי **הרב חיד"א** ש**"נמנעים"** או כדברי **הרח"ו** ש**"אין צורך לתת"**, אך כאמור אין כאן איסור.

אך אודה על האמת שעדיין לא ברור לי דיו לפי ה**נתיבי-עם** בשני הסימנים הנ"ל אם נותנים צדקה במנחה או לא, ולא זכיתי לכלכל דבריו במשפט.